

การจัดการขยะชุมชนให้กลายเป็น “สินค้ารีไซเคิล” ของชุมชนตำบลคลองหรั่ง
อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา¹

Community Waste Management "Recycled Products" of the community of
Khlung Luang, Namom District, Songkhla Province¹

ปัสุตตา มัททวากรณ์^{2*}, เก็ดถวา บุญปรากฏ³ และกานดา จันท์แย้ม⁴

Pasuta Mathawakarn^{2*}, Kettawa Boonprakarn³ and Kanda Junyam⁴

¹ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ชุมชนรีไซเคิล : การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม
ในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

¹ As part of the thesis name Recycling Communities: Creating Social Networks for Participatory Waste
Management in the Area Khlung Luang, Namom District, Songkhla Province

² นักศึกษาปริญญาโท, สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

² Graduate students, Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts,
Prince of Songkla University, Hat Yai, Songkhla

^{2,3} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

^{2,3} Assistance Professor Dr., Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

* Corresponding author, E-mail: pasuta.matthawakarn@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการขยะจน
กลายเป็นสินค้ารีไซเคิล โดยการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมี
ส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง รวมจำนวน 5 คน ประชาชน
ในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง ผู้นำชุมชน รวมจำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ความเป็นมาในการจัดการ
ขยะของชุมชนคลองหรั่ง ในอดีตคลองหรั่งติดปัญหาโรคไข้เลือดออกลำดับต้นๆ ของจังหวัดสงขลา ซึ่งในปี
พ.ศ. 2559 มีจำนวนผู้ป่วยลดเหลือแค่จำนวน 2 ราย ที่มาของปัญหาโรคไข้เลือดออก ก็คือขยะมูลฝอยใน
พื้นที่ตำบลคลองหรั่งนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้ริเริ่มรูปแบบโครงการ
ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ซึ่งเป็นการคัดแยกขยะจากต้นทางของทุกหมู่
ในหมู่ที่ 1-6 ของชุมชนคลองหรั่ง ขั้นตอนแรกในการจัดโครงการก็เพื่อให้ประชาชนอบรมด้านความรู้เรื่อง
ขยะ และกำหนดการจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็น 4 ประเภท 1. ขยะทั่วไป 2. ขยะอินทรีย์ 3.
ขยะรีไซเคิลและ 4. ขยะพิษ 2) แนวทางการดำเนินงานในการจัดการขยะให้กลายเป็น “สินค้ารีไซเคิล” ของ
ชุมชนคลองหรั่งการดำเนินงานริเริ่มมาจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่
ต้นทางโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง สามารถทำให้มีการพัฒนาการต่อยอดในการจัดการขยะ
โดยสามารถส่งเสริมพัฒนาขยะรีไซเคิลให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิลของหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งในที่สุด ชุมชน
ต้นแบบของคลองหรั่งตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 บ้านคลองหรั่ง จุดเด่น คือ สามารถคัดแยกขยะที่ต้นทางได้อย่างมี

ประสิทธิภาพมากที่สุดทำให้ระบบการจัดการขยะเกิดเป็นไอเดียสินค้ารีไซเคิลขึ้นมาเพื่อสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจอย่างเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง ดังคำกล่าวที่ว่า “ขยะทุกชิ้นล้วนมีค่า เปลี่ยนเป็นเงินตรา รักษาสิ่งแวดล้อม”

คำสำคัญ: การจัดการขยะ, สินค้ารีไซเคิล, การคัดแยกขยะที่ต้นทาง, ชุมชนคลองหรั่ง

Abstract

This qualitative research aimed to investigate waste management to make products from recycled materials. Data were collected from related documents, through in-depth interviews, discussions, and participant observations and non-participant observations on five officials of Khlong Rang Tambon Administrative Organization, and ten community leaders. The study found the following: 1) Background of waste management of Khlong Rang Sub-district—In the past Khlong Rang was among areas with highest incidence of dengue hemorrhagic fever but the number of cases had decreased to only two cases in 2016. The source of dengue fever. It is rubbish in the area of Khlong Rang. This was because Khlong Rang Tambon Administrative Organization initiated a project to promote community participation in waste sorting at the point of origin of the waste in the community from Village No. 1 to Village No. 6 of Khlong Rang Sub-district. Waste was sorted into four types: 1. General waste, 2. Organic waste, 3. Recyclable waste, and 4. Hazardous waste. 2) Waste management to make “products from recycled materials”—The starting point was the project to promote community participation in waste sorting at the point of origin of the waste by Khlong Rang Tambon Administrative Organization. After that, Ban Khlong Rang Village No. 1 developed the waste sorting project to make products from recycled materials. Thus, the community became a prototype village of products from recycled materials. The outstanding point was that this village could most efficiently sort waste at the point of origin of the waste and became systematic. The waste sorting system resulted in an idea for the community to make products from recycled materials to create income and strengthen the economy for the community as it is said “Every piece of waste has a value and can be exchanged for money which is a good way of conserving the environment.”

Keywords: Waste management, recycled materials, sorting waste at the point of origin, Khlong Rang Community

บทนำ

ปัจจุบันขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสำคัญในระดับโลกที่หลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยที่ต้องประสบปัญหาเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่มีการประดิษฐ์ และพัฒนาเทคโนโลยีมาใช้อำนวยความสะดวกต่อมนุษย์มากขึ้น เป็นสาเหตุให้มีจำนวนขยะเพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งมีทั้งขยะจากภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร คราวเรือน และสารเคมีอันตราย เป็นเหตุให้เกิดขยะเศษสิ่งของเหลือใช้มีปริมาณมากขึ้น ในทศวรรษที่ผ่านมา

มาที่เรียกว่า “ทศวรรษแห่งการพัฒนา” นั้น ปรากฏว่าได้เกิดปัญหาขยะรุนแรงขึ้น และปัญหาจากของเหลือทิ้ง เป็นต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน และที่ผ่านมามาประเทศไทยประสบกับปัญหาวิกฤติขยะ ที่ยังไม่สามารถกำจัดได้หมด และมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่กระบวนการกำจัดขยะตกค้างยังไม่ได้รับการแก้ไข และการบริหารจัดการยังไม่ถูกหลักวิชาการเท่าที่ควร (ณิชา บุรณสิงห์, 2558)

จากข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยที่ผ่านมา พบว่า แนวโน้มของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นในทุกปี ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงอัตราการเกิดขยะมูลฝอยของประเทศก็มีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2559 พบว่ามีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นของประเทศไทย 27.06 ล้านตัน ซึ่งคิดเป็นอัตราการเกิดขยะมูลฝอยที่ 1.14 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2559)

นโยบายการบริหารจัดการขยะในชุมชนของภาครัฐภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ได้กำหนดให้มีการจัดการขยะในชุมชนแบบครบวงจร ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเกิดขยะ จนถึงการจัดขั้นสุดท้าย และให้ความสำคัญต่อการนำขยะที่มีศักยภาพกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ส่งเสริมการแปรรูปขยะมูลฝอยและวัสดุที่เหลือจากกระบวนการผลิตเป็นพลังงาน โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและประชาชนเพื่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาชุมชนคลองหรีงเพราะเป็นพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม จากอดีตที่ในพื้นที่คลองหรีงได้ประสบปัญหาจากโรคไข้เลือดออกเพราะสาเหตุหลักมาจากขยะมูลฝอยโดยรอบพื้นที่ ต้นตอก็เกิดจากประชาชนในพื้นที่คลองหรีงที่ทิ้งขยะไม่เป็นระบบรวมถึงการทิ้งขยะของประชาชนจากพื้นที่อาณาเขตในตำบลที่อยู่ติดกับตำบลคลองหรีง ส่งผลให้ปัจจุบันทางชุมชนคลองหรีงได้มีการพัฒนาด้านการจัดการขยะ ซึ่งทำให้ทางชุมชนคลองหรีงได้รับรางวัลชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะระดับอำเภอเมื่อ ปี พ.ศ. 2559 รวมถึงได้รับรางวัลชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะระดับจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. 2560 โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงเป็นแกนนำผู้สนับสนุนหลัก สามารถทำให้การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมมีความสำเร็จโดยมีประชาชนเป็นตัวชี้วัด จุดเด่นคือ หลักการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม ดำเนินการด้วยโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ช่วยทำให้ชุมชนคลองหรีงมีสิ่งแวดล้อมที่ดี เมื่อมีการจัดการขยะที่ต้นทาง จึงทำให้เกิดการคิดค้นผลิตสินค้ารีไซเคิลของชุมชนคลองหรีงขึ้นมา สินค้ารีไซเคิลช่วยเป็นแรงขับเคลื่อนทางด้านเศรษฐกิจให้กับชุมชนคลองหรีง ซึ่งการจัดการขยะที่ต้นทางให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิลนั้นสามารถเป็นต้นแบบของชุมชนคลองหรีงให้ประชาชนในชุมชนคลองหรีงสามารถมีรายได้ทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็นโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงที่จะให้ทุกหมู่บ้าน ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 มีการคัดแยกขยะแล้วก็นำขยะที่ได้คัดแยกไว้แล้วนำมาใช้ประโยชน์ เช่น เอาไปรีไซเคิลทำเป็นวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ สินค้าตัวอย่าง คือ หมวก เสื้อกันเปื้อน ชุดเด็ก สื่อการเรียนการสอน เต้าชิวมวล ของตกแต่ง เป็นดอกไม้ โดยกำหนดการคัดแยกขยะเป็น 4 ประเภท 1) ขยะทั่วไป หมายถึง เป็นขยะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าในการนำไปรีไซเคิล 2) ขยะอินทรีย์ หมายถึง ขยะที่ย่อยสลายได้ 3) ขยะรีไซเคิล หมายถึง ขยะที่สามารถนำไปขายได้ 4) ขยะพิษ หมายถึง ขยะที่มีพิษที่ต้องเก็บรวบรวมแล้วนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี แต่การจับเก็บนี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องคัดแยกขยะทั่วไปออกจากขยะรีไซเคิล ถ้าไม่คัดแยกขยะก็จะไม่มีการจัดเก็บขยะให้ เพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้าง

จิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงจะใช้วิธีใช้เทคโนโลยีตรวจสอบการคัดแยกขยะของประชาชนในพื้นที่คลองหรีง โดยการให้พนักงานขับรถขยะถ่ายรูปส่งมา รายงานในสื่อออนไลน์ของกลุ่มให้ทราบหากมีกลุ่มประชาชนที่ไม่คัดแยกขยะตามนโยบาย

จากปรากฏการณ์ข้างต้นผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่า ชุมชนคลองหรีงมีแนวทางในการจัดการขยะให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิลได้อย่างไร เพื่อให้หน่วยงานอื่น หรือชุมชนอื่นสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการสร้างชุมชนรีไซเคิลให้เกิดขึ้นในการจัดการขยะได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการขยะให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิลของชุมชนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการจัดการขยะ

การคัดแยกขยะมูลฝอย (กรมควบคุมมลพิษ, 2551) ได้กล่าวไว้ว่า ควรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเรือนหรือเจ้าของประกอบการอาคารที่พักอาศัยอาคารสำนักงาน สถาบันการศึกษา ห้างสรรพสินค้า โรงแรม สถานประกอบการและสถานที่อยู่อาศัยอื่นๆ ดำเนินการคัดแยกและเก็บกักขยะที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. คัดแยกขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้หรือขยะรีไซเคิลออกจากขยะย่อยสลาย ขยะอันตรายและขยะทั่วไป

2. เก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วในถุงหรือถังรองรับขยะแบบแยกประเภทที่ หน่วยงานราชการ กำหนด

3. เก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วในบริเวณที่มีอากาศถ่ายเทสะดวกมีแสงสว่างเพียงพอไม่กีดขวางทางเดินอยู่ห่างจากสถานที่ประกอบอาหารที่รับประทานอาหารและแหล่งน้ำดื่ม

4. ให้เก็บกักขยะอันตรายหรือภาชนะบรรจุสารที่ไม่ทราบแน่ชัดเป็นสัดส่วนแยกต่างหากจากขยะอื่น ๆ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของสารพิษหรือการระเบิด เพื่อแยกทิ้งตามรูปแบบแบบการเก็บรวมของอปท. ซึ่งมี 3 แบบหลักๆ ได้แก่ 1) การเก็บจากหน้าบ้านพร้อมขยะทั่วไปโดยการเก็บขมมีช่องแยกขยะอันตราย 2) การเก็บจากหน้าบ้านตามวันที่กำหนดโดยมีรถเก็บขยะอันตรายโดยเฉพาะ 3) การนำไปทิ้งในภาชนะหรือสถานที่รวบรวมขยะอันตรายของชุมชนที่จัดไว้เฉพาะ

5. ห้ามเก็บกักขยะอันตรายไว้รวมกันโดยให้แยกเก็บเป็นประเภทๆ หากเป็นของเหลวให้ใส่ถังหรือภาชนะบรรจุที่มิดชิดและไม่รั่วไหลและห้ามเท ของเหลวต่างชนิดปนกันเนื่องจากอาจเกิดการระเบิดหากเป็นของแข็ง หรือกิ่งของแข็งให้เก็บใส่ถังหรือภาชนะที่แข็งแรง

6. หลีกเลี่ยงการเก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วและมีคุณสมบัติที่เหมาะสมแก่การเพาะพันธุ์ของพาหะนำโรคหรือที่อาจเกิดการรั่วไหลของสารพิษไว้เป็นเวลานาน

7. หากมีการใช้น้ำทำความสะอาดวัสดุคัดแยกแล้วหรือวัสดุเหลือใช้ที่มีไขมันหรือตะกอนน้ำมันปนเปื้อนจะต้องระบายน้ำเสียนั้นผ่านตะแกรงและปอดักไขมันก่อนระบายสู่ท่อน้ำสาธารณะ

8. ห้ามเผาหลอมสกัดหรือดำเนินกิจกรรมอื่นใดเพื่อการคัดแยกการสกัด โลหะมีค่าหรือการทำลายขยะในบริเวณที่พักอาศัยหรือพื้นที่ที่ไม่มีระบบป้องกันและควบคุมของเสียที่จะเกิดขึ้น

ก่อนที่จะนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ต้องมีการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยภายในบ้านเพื่อเป็นการสะดวกแก่ผู้เก็บขนและสามารถนำขยะบางชนิดไปขายเพื่อ เพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว รวมทั้งง่ายต่อการนำไปกำจัดอีกด้วย

ศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชน

การจัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชนเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในชุมชนรวมทั้งชุมชนอื่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ศูนย์วัสดุรีไซเคิลนี้มีลักษณะเป็นธุรกิจของชุมชนที่บริหารและดำเนินการโดยชุมชนหรือองค์การพัฒนาเอกชน แต่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยคณะกรรมการของชุมชน หรือคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลโครงการโดยเฉพาะ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมและรับซื้อวัสดุรีไซเคิลจากชุมชนและชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งการรวบรวมขยะอันตรายที่เกิดจากบ้านเรือนเพื่อการกำจัดที่ถูกต้องเหมาะสม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

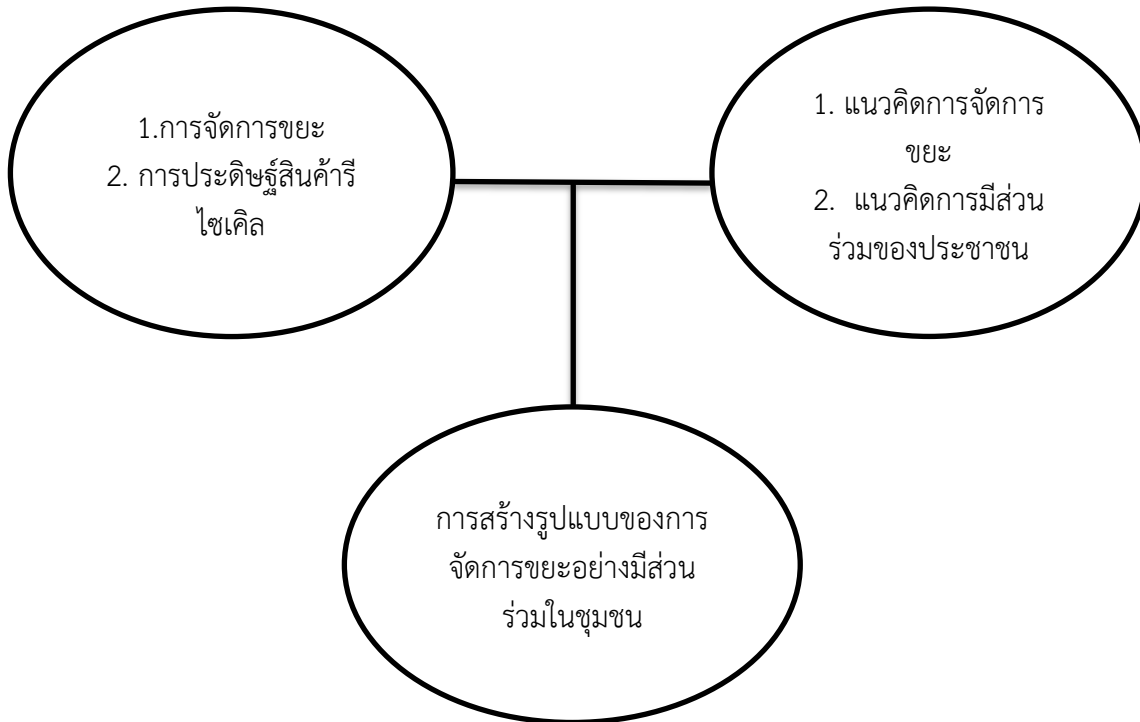
การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนแสดงออกตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล โดยมีการเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ (Sopchokchai, 2007)

จิรชาย นาบุญมี (2552) ได้ศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ การที่ชุมชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด เมื่อชุมชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ก็จะนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนได้
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการกิจกรรม แม้ว่าผู้นำในการวางแผนจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนา ถ้าหากชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนจะเป็นการช่วยให้ชุมชนได้เข้าใจปัญหาพัฒนาประสบการณ์ของตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ชุมชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการลงทุนและร่วมปฏิบัติงานได้ในกิจกรรมหลายๆ ประเภท ซึ่งจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดต้นทุนให้กับตัวเองในการดำเนินงานและจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้เกิดการเรียนรู้และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความยั่งยืน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญเพราะจะทำให้ชุมชนได้ทราบถึงผลของการดำเนินกิจกรรม การได้รับประโยชน์จากกิจกรรมและยังเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมินผล และเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปสู่ชุมชนอื่นๆ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การนำแนวคิดการจัดการขยะของชุมชน โดยกรมควบคุมมลพิษ, 2551 และแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดย Sopchokchai, 2007 และจิรชาย นาบุญมี (2552) มาวิเคราะห์การจัดการขยะและการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล เมื่อเชื่อมโยงแนวคิดทั้ง 2 แนวคิด เข้ากับปัจจัยที่ทำให้การจัดการขยะชุมชนให้กลายเป็น “สินค้ารีไซเคิล” ประสบผลสำเร็จ จึงทำให้เกิดการวิเคราะห์การสรุปรูปแบบของการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน

วิธีดำเนินการเนินการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยคือ ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง จำนวน 5 คน ประชาชนที่เข้าร่วม จำนวน 4 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ประชาชนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมแต่รู้เห็นในการจัดการขยะ จำนวน 4 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล 1.แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นเพียงแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2. แบบบันทึกการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยใช้บันทึกพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน สภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคลองหรีง สังเกตกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เช่น แนวคิดทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการขยะ แนวคิดการมีส่วนร่วม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง โดยสัมภาษณ์ประเด็นการจัดการขยะให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิล การสังเกตแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมใช้ประโยชน์ในการจัดการขยะ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากการสังเกตกิจกรรมการรวมกลุ่มและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยได้สังเกตภาพรวมของการจัดการขยะในการสร้างเครือข่ายของชุมชนรีไซเคิล

ในพื้นที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ซึ่งจะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อโครงการจัดการขยะในรูปแบบต่างๆ

การตรวจสอบข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และมีความน่าเชื่อถือของข้อมูลมากที่สุด โดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านบุคคล สถานที่ ระยะเวลา คือเมื่อสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันจะสัมภาษณ์บุคคลหลายๆกลุ่มจนกว่าข้อมูลจะชนกัน หรือได้ข้อมูลที่ตรงกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากภาคสนาม ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์แบบเจาะลึก และจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารนำมาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็น ตีความ สร้างข้อสรุป หลังจากนั้นผู้วิจัยก็นำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ และสังเคราะห์แล้วมาเรียบเรียง

ผลการศึกษา

ความเป็นมาในการจัดการขยะของชุมชนคลองหรีง

สถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยในตำบลคลองหรีง เมื่อ 5-6 ปีที่แล้วได้เกิดปัญหาขึ้น คือ ขยะมูลฝอยรีไซเคิล ประกอบด้วย กระจดาช พลาสติก แก้ว โลหะ กระจบองและแผ่นซีดี รวมถึงมูลฝอยทั่วไป ประกอบด้วย ซองบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปและพลาสติกห่อขนม ได้กระจบองกระจายในทุกๆหมู่ของตำบลคลองหรีง เมื่อขยะมีเต็มทั่วพื้นที่ในชุมชนก็ทำให้เกิดกลิ่นเสียที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งเมื่อเกิดฤดูฝน น้ำที่ขังไว้ตามซอกขยะหลากหลายชนิดได้เป็นพาหะให้เกิดยุงลายในพื้นที่ของคลองหรีงได้ ซึ่งขยะมากมายที่กระจายอยู่ในพื้นที่คลองหรีงก็มาจากการทิ้งขยะที่ไม่เป็นระบบของประชาชนในพื้นที่คลองหรีงและนอกพื้นที่นั่นเอง ไรค์ใช้เลื้อดออกจึงได้ระบาศไปทั่วตำบลคลองหรีง โดยมีผู้ติดเชื่อในแต่ละปีตามสถิติดังนี้ ปี พ.ศ. 2555 ผู้ติดเชื่อจำนวน 45 ราย พ.ศ. 2556 ผู้ติดเชื่อจำนวน 29 ราย (กองทุนสุขภาพตำบล อบต.คลองหรีง, 2561) ในปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนผู้ป่วยลดเหลือแค่จำนวน 2 ราย ด้วยเหตุที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้ริเริ่มรูปแบบโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นในชุมชนคลองหรีง ซึ่งเป็นการคัดแยกขยะจากต้นทางของทุกหมู่ ในหมู่ที่ 1-6 ของชุมชนคลองหรีง จุดประสงค์หลักของโครงการ เพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้จัดให้มีการลงทะเบียน โดยให้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการอย่างมีความสมัครใจที่จะมาคัดแยกขยะที่ต้นทาง ขั้นตอนแรกในการจัดโครงการก็คือให้ประชาชนอบรมด้านความรู้เรื่องขยะ และกำหนดการจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็น 4 ประเภท

1. ขยะทั่วไป หมายถึง เป็นขยะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าในการนำไปรีไซเคิล เช่น ซองบะหมี่สำเร็จรูป, เปลือกลูกอม, ฤงขนม, ฤงพลาสติกเศษ
2. ขยะอินทรีย์ หมายถึง ขยะที่ย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหารและพืชผักที่เหลือจากการรับประทานและการประกอบอาหาร สามารถนำไปหมักทำปุ๋ยได้
3. ขยะรีไซเคิล หมายถึง ขยะที่สามารถนำไปขายได้ เช่น แก้ว, กระจดาช, พลาสติกโลหะ/อโลหะและ
4. ขยะพิษ หมายถึง ขยะมีพิษที่ต้องเก็บรวบรวมแล้วนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี เช่น กระจบองยาฆ่าแมลง, หลอดไฟ, ถ่านไฟฉาย

ระบบการจัดการขยะที่ดีที่สุดของชุมชนคลองหรีง ตั้งอยู่ใน หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงจัดว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนคลองหรีง เป็นชุมชนต้นแบบ เพราะมีระบบการคัดแยกขยะที่ดีที่สุด ซึ่งระบบการคัดแยก

ขยะในปัจจุบันส่งผลทำให้ปัญหาโรคไข้เลือดออกในชุมชนคลองหรีงลดลงอย่างเห็นได้ชัดรวมถึงยังช่วยในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนคลองหรีงอีกด้วย

“... ปัญหาขยะ แต่ก่อนยังไม่มีการจัดเก็บขยะ แต่การจัดเก็บนี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องคัดแยก ถ้าไม่คัดแยกเราก็จะไม่จัดเก็บให้ คือเพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น นโยบายของท่านนายกก็คือว่าจัดเก็บขยะที่คัดแยกเท่านั้น ขยะที่ไม่คัดแยกเราก็จะไม่เก็บ เราจะลงไปทำความเข้าใจกับครัวเรือนที่ไม่คัดแยกว่ามีนโยบายของชาติ มีนโยบายของกระทรวงจังหวัดที่ให้คัดแยกขยะต้นทางเพื่อลดปริมาณขยะนำมาสู่รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนคลองหรีง ...” (ภูวนาท รัญเพ็ชร สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

แนวทางการดำเนินงานในการจัดการขยะให้กลายเป็น“สินค้ารีไซเคิล”ของชุมชนคลองหรีง

การดำเนินงานริเริ่มมาจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง ซึ่งประชาชนทุกหมู่ 1-6 ของชุมชนคลองหรีง ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหรีงได้มีการเข้าร่วมโครงการนี้เป็นจำนวนมากเพื่อสร้างจิตสำนึกคุณลักษณะที่ดีให้แก่ครัวเรือนของตนเอง โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง มีการกำหนดวิธีการจัดการขยะเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ขยะทั่วไป วิธีการจัดการขยะ คือ ให้ครัวเรือนนำขยะทั่วไปใส่ถุงใส่ที่สามารถมองเห็นขยะข้างในถุงใสอย่างชัดเจน ขนาดถุงไม่เล็กและไม่ใหญ่จนเกินไปมัดปากถุงให้เรียบร้อยและนำมาวางไว้หน้าบ้านตามวัน เวลา ที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงกำหนดเพื่อที่รถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงจะเข้าไปเก็บขยะให้ตามห้วงเวลาที่กำหนด ถ้าใส่ถุงสีทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงจะไม่เก็บให้ และถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานเพราะไม่สามารถมองเห็นขยะที่ใส่ถุงสีว่าได้คัดแยกแล้วรียัง รถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล จะเก็บขยะทุกหมู่ในวันอาทิตย์แล้วก็เอาไปกำจัดทิ้งที่บริษัท จีติก เป็นบริษัทที่รับแต่ขยะคัดแยก

2. ขยะอินทรีย์ วิธีการจัดการขยะ คือ ใช้ทำปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพ โดยการเรียนรู้วิธีการทำน้ำหมักชีวภาพจากสำนักงานเกษตรนาหม่อม

3. ขยะรีไซเคิล วิธีการจัดการขยะ คือ เก็บรวบรวมที่ครัวเรือนจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อขยะภายในหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง

4. ขยะพิษ วิธีการจัดการขยะ คือ มีการดำเนินงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงจัดวางถังขยะมีพิษพร้อมติดสติ๊กเกอร์ภาพขยะมีพิษให้เห็นได้ชัดเจนวางไว้ ณ ศาลาอเนกประสงค์แต่ละหมู่บ้านและรถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงจะเข้าไปจัดเก็บขยะอาทิตย์ละ 1 ครั้ง เพื่อนำมาพักไว้ ณ จุดพักขยะพิษข้างวัดแม่เปี้ยะและจะนำขยะพิษไปทำลาย ณ สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ 12 สงขลา ปีละ 1 ครั้ง ซึ่งการคัดแยกขยะที่ต้นทางคือระบบการจัดการขยะของชุมชนคลองหรีงที่มีประสิทธิภาพสามารถทำให้มีการพัฒนาการต่อยอดในการจัดการขยะโดยสามารถส่งเสริมพัฒนาขยะรีไซเคิลให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิลของหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงในที่สุด

การทำสินค้ารีไซเคิล พบว่าประชาชนในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงจะมีการรวมตัวกันเพื่อผลิตสินค้ารีไซเคิล เนื่องจากเกิดไอเดียจากการคัดแยกขยะรีไซเคิลที่ต้นทางว่าขยะรีไซเคิลยังมีคุณประโยชน์ที่จะสามารถนำมาผลิตเป็นสินค้ารีไซเคิลได้ และได้เล็งเห็นในอนาคตอันใกล้ว่าเมื่อผลิตสินค้ารีไซเคิลเป็น

ผลิตภัณฑ์ของชุมชนคลองหรั่ง จะก่อให้เกิดการขายแบบส่งออกให้กับคนนอกพื้นที่และในพื้นที่ของคลองหรั่ง ทำให้มีกำไรการค้าสินค้ารีไซเคิลได้อย่างสูง เพราะต้นทุนในการผลิตสินค้ารีไซเคิลนั้นค่อนข้างราคาถูก จุดเด่นสินค้ารีไซเคิลของชุมชนคลองหรั่งนั้น คือ สินค้ามีความสวย คงทน และแข็งแรง ตัวอย่างสินค้าที่มาจากผลผลิตวัตถุดิบรีไซเคิล ประกอบไปด้วย สินค้ารีไซเคิล 6 ประเภท ได้แก่

1. หมวก ประโยชน์ คือเป็นเครื่องประดับ ไว้ใช้สวมใส่กันแดดและกันลม ทำจากถุงผงซักฟอก
2. เตาชิวมวล ประโยชน์ คือใช้ในการหุงข้าว ต้มน้ำ ทำจากกระดิกน้ำร้อน ปีบ
3. ชุดสำหรับเด็ก ชุดกันเปื้อน ประโยชน์ คือ ใช้ในการแต่งกาย ทำจาก ถูนมพลาสติก
4. สื่อการเรียนการสอนของเด็ก ประโยชน์ คือสามารถทำให้โรงเรียนในชุมชนคลองหรั่งมีสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเป็นการลดต้นทุน ทำจากกระดาษลัง
5. ดอกไม้พลาสติก ประโยชน์ คือ ใช้ประดับประดาตกแต่งห้องได้ ทำจากพลาสติก
6. กระเป๋า ประโยชน์ คือ ใช้ใส่วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ทำจาก ถูกระดาษ

ชุมชนต้นแบบของคลองหรั่งตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 บ้านคลองหรั่ง จุดเด่น คือ สามารถคัดแยกขยะที่ต้นทางได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดทำให้ระบบการจัดการขยะเกิดเป็นไอเดียสินค้ารีไซเคิลขึ้นมาเพื่อสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจอย่างเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง การคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็นระบบการจัดการขยะที่ดี มีประสิทธิภาพของชุมชนคลองหรั่งทำให้เกิดประโยชน์การอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น โดยการคัดแยกขยะที่ต้นทางสามารถส่งเสริมการพัฒนาขยะรีไซเคิลให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิล ดังคำกล่าวที่ว่า “ขยะทุกชิ้นล้วนมีค่า เปลี่ยนเป็นเงินตรา รักษาสิ่งแวดล้อม”

“... มีการคัดแยกจากต้นทางทุกหมู่ แล้วก็มีการเขียนว่าใครลงสมัคร ไม่ได้บังคับ ให้ชาวบ้านที่ร่วมมีการสมัครใจที่จะมาคัดแยก ขั้นตอนแรกในการจัดโครงการก็คือให้ประชาชนอบรมด้านความรู้เรื่องขยะ บอกว่าขยะมีกี่ประเภท 1. มีขยะรีไซเคิล เตาชิวมวล คือกระดิกน้ำร้อนที่ไม่ใช้แล้วหรือปีบ ประดิษฐ์เป็นเตาชิวมวล ไว้หุงข้าว ต้มน้ำร้อน เอาถุงกระดาษ A4 มาทำเป็นถุง เพื่อเวลาเราแจกเอกสารให้กับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง กระดาษ 2 หน้า มาทำเป็นสมุดโน้ตให้ใช้กันในสำนักงาน เป็นขยะที่เอาไปขายได้หรือว่านำกลับมาใช้ใหม่ 2. ขยะเปียก เหมือนพวกเศษอาหารเอามาทำน้ำหมักชีวภาพ ใช้รดน้ำต้นไม้ แต่ละบ้านจะมีถังทำน้ำหมักชีวภาพเอง 3. ขยะทั่วไป ให้ใส่ถุงขาวเพื่อจะได้มองเห็นขยะข้างในว่าคัดแยกใหม่ ถ้าใส่ถุงสีทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง จะไม่เก็บให้ และถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานเพราะไม่สามารถมองเห็นขยะที่ใส่ถุงสีว่าได้คัดแยกแล้วรียังรุดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง จะเก็บทุกหมู่ในวันอาทิตย์แล้วก็เอาไปทิ้งที่บริษัท จีดิก เป็นบริษัทที่รับแต่ขยะคัดแยก ขยะรีไซเคิลหมู่บ้านจะจัดการเองเพราะมีชาเล้งรับซื้อ แต่ถ้าหมู่ 1 จะมีการขายขยะ จะมีทะเบียนคุมว่าคร่าวเรือนหลังนี้ขายขยะอะไรไปบ้าง ได้เงินเท่าไร 4. ขยะอันตราย อย่าง หลอดไฟ จะมีที่ศาลาหมู่บ้านทุกหมู่จะพาไปทิ้งที่รวบรวมขยะอันตราย ...” (ณัฐภัค ชูสง สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

ภาพประกอบที่ 1 กิจกรรมโครงการชุมชนปฏิบัติการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (รุ่นที่ 6)
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 5 มกราคม 2560

ภาพประกอบที่ 2 หมวก ทำจากถุงผงซักฟอก
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 3 เตาชีวมวล ทำจากปื๊บ
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 4 ชุดกันเปื้อน ทำจากถุงนมพลาสติก
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 5 สื่อการเรียนการสอนทำจากกระดาษลัง
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 6 กระเป๋าทาจากถุงกระดาษ
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 5 มกราคม 2560

ภาพประกอบที่ 7 ดอกไม้ทำจากขวดพลาสติก
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 5 มกราคม 2560

สรุปและอภิปรายผล

1. แนวทางการดำเนินงานการสร้างรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน

ชุมชนคลองหรีงได้มีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงคลองหรีงเป็นแกนนำหลักในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม โดยดำเนินการสร้างรูปแบบของการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนชาวคลองหรีงทุก 6 หมู่ ของตำบลคลองหรีง เพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องตามนโยบายของกระทรวงจังหวัดที่ให้คัดแยกขยะต้นทางเพื่อลดปริมาณขยะ ซึ่งดำเนินการโดยการจัดตั้งโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน แล้วก็นักการหมู่บ้าน กับประชาชนในพื้นที่และโรงเรียนในชุมชนคลองหรีงในการเรียนรู้ประเภทของขยะรวมถึงร่วมปฏิบัติในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ขั้นตอนของการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงและประชาชน มีดังนี้ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงมีนโยบายให้มีการจัดการขยะอย่างยั่งยืน โดยแบ่งระบบการคัดแยกขยะเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1.ขยะทั่วไป (ให้ครัวเรือนนำขยะทั่วไปใส่ถุงใสที่สามารถมองเห็นขยะข้างในถุงใสอย่างชัดเจน) 2.ขยะอินทรีย์ (ใช้ทำปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพ โดยการเรียนรู้วิธีการทำน้ำหมักชีวภาพจากสำนักงานเกษตรนาหม่อม) 3.ขยะรีไซเคิล (เก็บรวบรวมที่ครัวเรือนจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อขยะภายในหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง) 4.ขยะพิษ (มีการดำเนินงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงจัดวางถังขยะมีพิษพร้อมติดสติ๊กเกอร์ภาพขยะมีพิษให้เห็นได้ชัดเจนวางไว้ ณ ศาลาอเนกประสงค์แต่ละหมู่บ้าน) สำหรับประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหรีง 2) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงมีบริการรถบรรทุกขยะทั่วไปให้ทุกหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่ ใช้ในการบริการประชาชนในพื้นที่ 3) ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหรีงต้องคัดแยกขยะทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ 1.ขยะทั่วไป 2.ขยะอินทรีย์ 3.ขยะรีไซเคิล 4.ขยะพิษ ซึ่งขยะทั่วไปต้องใส่ในถุงขาว 4) เจ้าหน้าที่รถบรรทุกขยะจะตรวจสอบดูว่า หากประชาชนท่านใดไม่มีการใส่ขยะทั่วไปในถุงขาวแต่เป็นถุงสีแทนก็จะไม่มีการจัดเก็บขยะให้ แล้วยังมีการถ่ายรูปส่งทางไลน์ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงอีกด้วย พร้อมทั้งจุดที่อยู่ไว้ 5) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงจะมีการตักเตือนในวันต่อมา สำหรับประชาชนในพื้นที่คลองหรีงที่ไม่ทำตามกฎดังกล่าวซึ่งทำให้เกิดระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ เป็นสร้างจิตสำนึก พร้อมทั้งคุณลักษณะที่ดีให้กับหน่วยงานและประชาชนในพื้นที่คลองหรีง

ดังที่ Sopchokchai (2007) กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนแสดงออกตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล โดยมีการเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ รวมถึง จิรชาย บุญมี (2552) ได้อธิบายต่อว่า ได้ศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ การที่ชุมชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด เมื่อชุมชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ก็จะนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนได้

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการกิจกรรม แม้ว่าผู้นำในการวางแผนจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนา ถ้าหากชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนจะเป็นการช่วยให้ชุมชนได้เข้าใจปัญหาพัฒนาประสบการณ์ของตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ชุมชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการลงทุนและร่วมปฏิบัติงานได้ในกิจกรรมหลายๆ ประเภท ซึ่งจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดต้นทุนให้กับตัวเองในการ ดำเนินงานและจะมีความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้เกิดการเรียนรู้และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความยั่งยืน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญเพราะจะทำให้ชุมชนได้ทราบถึงผลของการดำเนินกิจกรรม การได้รับประโยชน์จากกิจกรรมและยังเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมินผล และเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปสู่ชุมชนอื่นๆ

สอดคล้องกับ พรหมพรธม จันทุมมา (2557) ได้ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จ ของธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านคำนางรวย ตำบลคำน้ำแซบ อำเภอลำดวนสุราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ไว้อย่างน่าสนใจว่า ธนาคารขยะรีไซเคิลบ้านคำ มีมูลเหตุในการจัดตั้งธนาคารขยะฯเกิดจากความต้องการให้คนในชุมชนจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนกันเอง โดยการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ เห็นขยะเป็นทรัพยากรใหม่ที่มีค่า ชุมชนรายได้เพิ่มขึ้นยังเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่ กำไรที่ได้จากการบริหารงานธนาคารขยะรีไซเคิลบ้านคำ นางรวยจะนำกลับคืนชุมชนในรูปแบบของสวัสดิการให้กับสมาชิกธนาคาร

2. แนวทางการจัดการขยะให้กลายเป็น “สินค้ารีไซเคิล”

ความสำเร็จของระบบการจัดการขยะในชุมชนคลองหรีงที่มีประสิทธิภาพ นั้นมาจากนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง คือ โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางโดยเป็นโครงการที่กระตุ้นจิตสำนึกประชาชนในพื้นที่ที่ชุมชนคลองหรีงให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมตั้งแต่ครัวเรือน เพราะครัวเรือนมีส่วนในการสร้างขยะ ครัวเรือนก็ต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบตั้งแต่ต้นทาง ท้องถิ่นมีหน้าที่จัดการขยะช่วงปลายทาง เมื่อทางครัวเรือนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ขยะก็สามารถลดลงแล้วค่าใช้จ่ายของท้องถิ่นก็จะลดลง ซึ่งความสำเร็จของระบบการจัดการขยะในชุมชนคลองหรีงนั้นไม่ใช่แค่การเกิดจากกลุ่มคนในฐานะประชาชนในพื้นที่ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงเท่านั้น แต่ยังเป็นการมีการรวมตัวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในสมาชิกภายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประหมู่บ้านอีกด้วย เมื่อเกิดความสำเร็จขั้นพื้นฐานในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมแล้วนั้น จึงทำให้เกิดแนวทางการสร้างขยะรีไซเคิลให้กลายเป็น สินค้ารีไซเคิลที่สามารถสร้างรายได้ สร้างอาชีพทางเศรษฐกิจให้กับประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรีง พร้อมทั้งยังเป็นผลิตภัณฑ์

สินค้าส่งออกที่สร้างกำไรให้แก่ชุมชนคลองหรีงอีกด้วย โดยการจัดทำสินค้ารีไซเคิลได้ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนต้นแบบให้กับอีก 5 หมู่บ้าน ของตำบลคลองหรีง

ดังที่กรมควบคุมมลพิษ (2551) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า ควรรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเรือนหรือเจ้าของประกอบการอาคารที่พักอาศัยอาคารสำนักงานสถาบันการศึกษา ห้างสรรพสินค้า โรงแรม สถานประกอบการและสถานที่อยู่อาศัยอื่นๆ ดำเนินการคัดแยกและเก็บกักขยะที่เกิดขึ้น รวมทั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชน การจัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชนเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในชุมชนรวมทั้งชุมชนอื่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ศูนย์วัสดุรีไซเคิลนี้มีลักษณะเป็นธุรกิจของชุมชนที่บริหารและดำเนินการโดยชุมชนหรือองค์การพัฒนาเอกชน แต่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยคณะกรรมการของชุมชน หรือคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลโครงการโดยเฉพาะ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมและรับซื้อวัสดุรีไซเคิลจากชุมชนและชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งการรวบรวมขยะอันตรายที่เกิดจากบ้านเรือนเพื่อการกำจัดที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ สังขพันธ์ เกิดถาวา บุญปรากฏ ปัญญา เทพสิงห์และเกษตรชัย และหิม (2560) ได้อธิบายอย่างน่าสนใจไว้ว่า ปริมาณของขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละวันเป็นขยะที่ใช้ในครัวเรือน ซึ่งนับวันจะทวีคูณขึ้นเป็นจำนวนมาก หากไม่มีวิธีการกำจัดที่ดีนั้นคือการรณรงค์ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ส่วนในการจัดการโดยภาครัฐที่จะดำเนินงานต่อเนื่อง เพื่อให้ครบวงจรก็จะต้องสร้างเป็นนโยบายและแนวปฏิบัติถ่ายทอดไปยังผู้นำชุมชนซึ่งต้องลงไปปฏิบัติในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม ดังนั้นผู้นำของกัมปงไอยเออร์ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน งบประมาณ จะต้อง ช่วยกันในการรณรงค์ให้มีการเก็บขยะทุกครัวเรือนลงถังขยะทุกวัน เพื่อให้หน่วยงานของรัฐมาเก็บไปกำจัดที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากชุมชนมองว่าหากไม่จัดการขยะให้เรียบร้อยจะส่งผลให้ขยะลอยไปมาอยู่บริเวณบ้านเรือนภายในชุมชนนั่นเอง ดังนั้นทุกคนควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะครัวเรือน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เพื่อวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางเครือข่ายของชุมชน
2. ควรศึกษารูปแบบการจัดการธนาคารขยะของชุมชนคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาการจัดการขยะของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2551). *คู่มือแนวทางการลด คัดแยกและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอยสำหรับอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน*. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2559). *สถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2559*. กรุงเทพฯ : สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กองทุนสุขภาพตำบล อบต.คลองหรีง. (2561). *โครงการเฝ้าระวังและป้องกันโรคไข้เลือดออก ประจำปีงบประมาณ 2561*. ค้นเมื่อ 29 กุมภาพันธ์ 2561, จาก localfund.happynetwork.org/paper/16144

- จิรัชยา นานบุญมี. (2552). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินศูนย์เด็กเล็กในอำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่. การค้นคว้าแบบอิสระ ส.ม. (สาธาณสุขศาสตร์). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจตน์สฤกษ์ สังกพันธ์, เกตถวา บุญปรากฏ, ปัญญา เทพสิงห์ และเกษตรชัย และหิม. (2560). การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน : กรณีศึกษากัมปงไอเยอร์ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายด้านการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 2 (น.136-137). สงขลา : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ณิชา บูรณสิงห์. (2558). การบริหารจัดการขยะ : กรณีจังหวัดสงขลาและกรุงเทพมหานคร.
- พริมพรรณ จันทูมา. (2557). ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ของธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านค่านางรววย ตำบลค่าน้ำแซบ อำเภอรือเสาะ จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 6(5), 95.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (14 มิถุนายน 2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. สืบค้นจาก: <http://www.egov.go.th/thgovernment-agency/186>.
- Sopchokchai, O. (14 April 2017). Lukkan Barihan Ratchakan Bapmisanruam. from http://www.opdc.go.th/content.php?menu_id=5&content_id=708

บุคลากรกรม

- สงบ สมศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561
ที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- สุธา สมนวล (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561
ที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- จำลอง ขุนเพชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561
ที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- สงวน อินทชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561
ที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- เขียน บุญผล (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561
ที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- ถาวร ยกถาวร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561
ที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- สมพร พรหมสุวรรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561
ที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- อุบล สมทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561
ที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- คณาธร คงทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561
ที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

- ประภาพ ศิริชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- รุ่งทิวาท் ชนะลิตี (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- บำรุง พรหมเจริญ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- อนนท์ แก้วสวัสดิ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- ภูวนาท รัญเพ็ชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม
จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561.
- ณัฐภัก ชูสง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัด
สงขลา เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561.